

**AVRUPA DİLLERİ ÖĞRETİM ORTAK ÇERÇEVE  
METNİ VE YURTDIŞINDAKİ TÜRK ÇOCUKLARI İÇİN  
TÜRKÇE VE TÜRK KÜLTÜRÜ ÖĞRETİM PROGRAMI**

Yrd. Doç. Dr. Kemalettin DENİZ\*  
Arş. Gör. Başak UYSAL\*\*

**ÖZ:** Yurtdışı, yabancılarda yaşayan Türk çocukların ana dili bilincini kavratmak amacıyla Türkçe ve Türk kültürü dersi verilmekte ve bu ders, Yurtdışı, yabancılarda yaşayan Türk Çocukları İçin Türkçe ve Türk Kültürü Öğretim Programı kapsamında sunulmaktadır. Ana dilinin ve kültürünün bireye öğretimini amaçlayan bu programın uygulanma sürecinde yabancı dil öğretim yöntem ve tekniklerinden yararlanılmaması, faydalı olacaktır. Avrupa Konseyine üye ülkeler, yabancı dil öğretiminde Avrupa Dilleri Öğretimi Ortak Çerçeve Metni'ne paralel programlar izlemektedirler. Bu bağlamda, yurtdışı, yabancılarda yaşayan Türk çocukların Türkçe öğretim programları da söz konusu çerçeveye paralel olması, dil öğrenmeyi amaçlayanlara birçok avantaj sağlayacaktır. Bu varsayımın hareketle çalışmada Yurtdışı, yabancılarda yaşayan Türk Çocukları İçin Türkçe ve Türk Kültürü Öğretim Programı, Avrupa Dilleri Öğretimi Ortak Çerçeve Metni temelinde değerlendirilmiştir, Çerçeveyle Programın keskin ve çelişkin noktaları belirlenmiştir.

**Anahtar Kelimeler:** Avrupa Dilleri Öğretimi Ortak Çerçeve Metni, Yurtdışı, yabancılarda yaşayan Türk Çocukları İçin Türkçe ve Türk Kültürü Öğretim Programı, Türkçe Öğretimi, ikidillilik.

**Common European Framework for Teaching Languages and  
Turkish/Turkish Culture Teaching Programs for Children Living  
Abroad**

**ABSTRACT:** Turkish children living abroad have been taken Turkish language and Turkish culture lessons for developing mother tongue awareness. These lessons have been pursued as part of Turkish Language and Turkish Culture Teaching Programs for Children Living Abroad. If the foreign language teaching methodologies and techniques have been used in these programs it is assumed that -teaching mother

---

\* Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, kdeniz@gazi.edu.tr

\*\* Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, basakuysal@gazi.edu.tr

tongue to individualsø would be profitable for children living abroad. The countries as part of The Council of Europe have pursued parallel programs with CEF. In accordance with, if the programs for teaching Turkish to Turkish children living abroad are parallell to framework, it will be provide a lot of advantages to language learners. In this study, the program has been evaluated in accordance with CEF and their crossing and contrasting points have been identified.

**Key Words:** Common European Framework for Teaching Languages, Turkish and Turkish Culture Teaching Programs for Children Living Abroad, Turkish Teaching, Bilingualism.

## 1. Giri

Millî E itim Bakanl, ,, yurt d, ,ndaki Türk çocuklar,na yönelik olarak ilki 1986da olmak üzere dört ö retim program, haz,rlam, t,r. 2006 y,l,nda, Millî E itim Bakanl, , bünyesinde Talim Terbiye Kurulu Ba kanl, , taraf,ndan bir özel ihtisas komisyonu kurularak 14.09.2006 tarih ve 360 say,l, kararla Yurt D, ,ndaki Türk Çocuklar, için Türkçe ve Türk Kültürü Ö retim Program,<sup>1</sup> haz,rlanm, , bu program 03.08.2009 tarihinde 112 say,l, kararla tekrar düzenlenerek yay,mılanm, t,r. Program,n son hâlinde, çe itli sebeplerle Türkiyeøden yurt d, ,na göç eden Türk ailelerinin çocuklar,na yönelik ve örgün e itim sürdüren okullarda uygulanmak üzere ders içerikleri yer almaktad,r. Türkçe dersi de bu program,n içeri ini ve temelini belirleyen derstir.

Yurt d, ,ndaki Türk çocuklar,, çe itli sebeplerle ve farklı seviyelerde ana dillerinden uzakla t,klar, için anadil olan Türkçe, baz, kesimler için ikinci dil (second language) konumuna gelmekte, içinde ya an,lan toplumun dili ise bu sebeplerden ötürü bazen ana dilin (mother tongue) yerine geçmektedir. Bu durumdaki bireylere ana dili *tekrar* ö retilirken yabancı, dil ö retim yöntemlerinden yararlan,ımas, daha yararlı, olacakt,r.

Kanadal, dil bilimci James Cumminsın verilerine göre çocu a okulda ana diline tam hâkim olamadan ikinci bir dilde okuma yazma ö retilmek istenirse ana dilinde gerileme meydana gelmektedir (Cummins 1979). Dolay,s,yla kar ,la ,lan iki dile de tam manas,yla hâkim olamama anlam,nda kullan,lan iki dillilik kavram, da buradan do - maktad,r. Bu ba lamda, iki dillilik kavram,n, iki farklı aç,dan da ele almak gerekmektedir. Aksanøa göre, ödil biliminde, bireyin çe itli nedenlerle ve de i ik ko ullar alt,nda birden fazla dili edinmesi, kullanmas, ya da ikinci bir dili ana diline yak,n düzeyde ö renmesi durumuna iki dillilik ad, verilir (Aksan 1982: 28).ö Olumlu bir bak, aç,s,na sahip olan bu

<sup>1</sup> Bu bölümden sonra k,salt,larak Program olarak adland,r,lacakt,r.

tan,ma göre bu çe it bir iki dillili in meydana gelmesi için a a ,daki sosyolengüistik artlar,n yerine gelmesi gerekmektedir.

1. Hukuki aç,dan ülkede konu ulan az,nl,k dilinin nerede kullan,-laca ,n,n tespit edilmesi,
2. Toplumun tarihî geçmi inde geleneksel iki dillili in bulunmas,,
3. Toplumun iki dillili i ho görmesi ve benimsemesi,
4. Yabanc, aile içinde az,nl,k ve ço unluk dilinin ayn, de er ve oranda kabul görmesi ve konu ulmas, (Özdemir 1988: 86).

Özdemir'ın belirtti i a amalar gerçekle mezse bireyin ana dilini ve toplum dilini tam olarak kavrayamad, , ve iki dile de hâkim olamad, , bir iki dillili in meydana gelmesi de mümkündür. Bu da beraberinde olumsuz manada bir *iki kültürlülük* getirmekte ve bireyin içinde ya ad, , toplumla bütünle mesini zorla t,rılmaktad,r. Belirli ya da belirsiz bir süre boyunca erken ya ta ana dilinden uzakla an ve ikinci bir dil ortam,nda ya ayan bireyler, bir noktadan sonra toplum dilini ana dili olarak kabul etme durumuna dü ebilirler. Bu durumda olan Türk ö rencilere ana dili olarak Türkçe, ancak yabanc, dil mant, ,yla tekrar verilebilir. Dolay,s,yla ana dili dersi olarak Türkçe, ana dili ayn, olan ö retmenler taraf,ndan, ama yabanc, dil ö retimi yöntemleri de uygulanarak ö retilmelidir ( Ieri, 2000: 48).

Bu konuda Kocaman, görü ünü öyle belirtmektedir:

*öKu kusuz yabanc, dil ö retimiyle ana dili ö retiminin tümüyle özde yöntem ve tekniklerle yürütülmesi dü ünülemez. Ana dili ö renci-sinden bekledi imiz daha eksiksiz, daha ince bir dil edimidir; bu bak,m,dan daha ayr,nt,l, ve geli tirilmi yöntemler kullanmak, metin seçiminde daha özenli davranmak gerekir. Yine de yabanc, dil ö retiminin de temel-de dil ö retimi oldu unu dü ünürsek buradan elde edilen sezinlemelerin ve duyarl,klar,n ana dili ö retiminde kullan,lmas,n,n, yabanc, dilde dü-ünme kal,plar,n, ana diline aktarma ve yabanc, dilin dil de erlerini ana dilinden beklemek gibi bir yan,lg,ya dü ülmedi i sürece, bir zarar, olma-yaca , kabul edilebilirö (Kocaman 1983: 4).*

Ana dilin tekrar ö retiminde kar ,la ,lan sorunlardan biri de, yukar-,da da de inildi i gibi toplum dili ve aile dili aras,ndaki s,ralama soru-nudur. Ba kan (2006: 40) dil ö retimindeki bu s,ralama sorununu öyle belirtmektedir:

*öBirinci dil, ana dili oldu una göre yabanc, dil her zaman için ana dile kar , sava mak zorunda kalacaktır. Sadece ædilø olarak ele al,n,rsa ana dili ile yabanc, dil aras,ndaki ayr,l,k, böylece -s,raø bak,m,ndan or-taya ç,kmaktad,r. Buna göre bir insan, ana dilini de -yabanc,ø bir dil imi gibi ö renmek zorundadır.ö*

Böylece öğrenilen ikinci ve belki daha sonraki dillerin birbiriyle yarışmaya, ve aynı temele oturtulabileceği idü ünlülmektedir.

Belirtilen görüşlere de dayanılarak yurt dışında yaayan Türk çocukları, ana dilini tekrar öğrenmeyi amaçlayan programları, da yabancı dil öğrenim yöntemi ve tekniklerinden yararlanması, bireyler açısından kolaylaşmaya, söylenebilmektedir.

Avrupa Konseyine üye olan ülkeler, yabancı dil öğreniminde ve kendi dillerinin diğer ülke vatandaşları, öğreniminde dilin işlevsel niteliğiyle iletişimel boyutunu ön plana çıkaran Avrupa Dilleri Öğrenimi Ortak Çerçeve Metni<sup>2</sup> paralel programları izlemektedirler. Böylece dillerin öğreniminde ortak bir anlayışın yakalanması, amaçlanmaktadır. Yurt dışındaki Türk çocukları, Türkçenin öğrenimine yönelik bir program, da Çerçeve Metin temeline oturtulması, bireylerin farklı dillere ve kültürlerle sahip bireylerle karşılaşmaları, onlarla ortak bir anlayışa sahip olmaları, yardımcı olacaktır.

### 1.1. Avrupa Dilleri Öğrenimi Ortak Çerçeve Metni

Avrupa Konseyinin oluşturduğu dil politikası, amacı, belirledikleri eğitim politikası, paralel olarak dil ve kültür iletişimini artırmaktır. Bu alandaki önemli çalışmalar materyallerinden birisi de Avrupa dil politikası, ortak bir çerçeveye oturtulması, amaçlayan Çerçeve Metnidir. 1990'de, yılları ortalarında John Trim, Brian North, Daniel Coste ve Joseph Sheils tarafından geliştirilmeye başlanan (CEFR 2002: 10) Çerçeve Metin, Avrupa standardında dil müfredatı, ortak bir temele oturtulması, hazırlanacak programlara rehberlik edilmesini, testlerin ve sınavları, ortak bir anlayışa sahip olmasını hedeflemektedir.

2001 yılında yayımlanan Çerçeve Metin, 1971 yılında başlatılan bir çalışmanın ürünüdür. Çerçeve Metnin ilk taslağı, 1000 adet basılarak taslak hakkındaki yorumları alındıktan sonra 1996 yılında ikinci taslak basılmış, Modern Diller Projesinin Final Konferansına incelenmek ve onaylanmak üzere sunulmuştur. Çerçeve Metnin uygulaması, geri dönüşümü, örneklem olarak seçilmiş kullanıcılardan toplanmış ve ek olarak kendi özel amaçları, için sonuçları, kullanılmak üzere diğer kullanıcılar da Avrupa Konseyiyle iletişime geçmeye davet edilmişlerdir. Geri dönüşümler, Çerçevenin tekrar gözden geçirilmesi esnasında dikkate alınmış, tır (CEFR 2002: 3).

Çerçeve Metinde dil kriterleri, dile hâkim olma derecesine göre A1'den başlayıp C2'de sona eren alt düzeyde ele alınmış, tır. Kriterlerin belirlenmesinin amacı, insanlara ve dillere dilsel yahut kültürel sorunları

<sup>2</sup> Bu bölümden sonra Çerçeve Metin olarak adlandırılacaktır.

çizmek de dil, ortak bir dil ö retimi anlay, , yaratmak; örne in bir yabancı, dili A2 düzeyinde bilen birisinin tüm dünyada standartla m, becerilere sahip olmas,n, sa lamakt,r.

Çerçeve Metin, ö retmenlere ve kurs yöneticilerine bir yol gösterici niteliindedir. Dolay,s,yla tek ba ,na müstakil bir program özelli i ta ,mamaktad,r. Program haz,rılay,c,lar,na, ders kitab, yazarlar,na, ö retmenlere ve di er idari kesimlere yönelik haz,rılanan metin, ö renme programlar, için de bir genel standart önermektedir. Buna göre ö renme programlar, öküresel, modüler, avantaj sa lay,c, ve bölümselö olmal,d,r.

Dil ö renimi ve ö retimi için geni kapsaml,, tutarlı, ve effaf bir çerçevenin yapıl,land,r,ımas,, tek bir örnek sistemin zorla kabul ettirilmesi anlam,na gelmez. Aksine, uygulanabilmesi için ve özel durumlarda çe itli uyarlamalarda gerekti inde s,namak için Çerçeve Metin, aç,k ve esneyebilir olmal,d,r (CEF 2001). Dolay,s,yla, Çerçeve Metni temele alan programlar u özellikleri ta ,mal,d,r:

**Çok Amaçlı,:** Dil ö renimi için olanaklar,n planlanmas, ve öngörülmesinde, tüm amaçlar, içerecek ekilde kullan, l, olmal,d,r.

**Esnek:** Çe itli durumlarda kullan,m için uyarlanabilir olmal,d,r.

**Aç,k:** Uzatma ve ar,tımlar yapabilecek kapasitede olmal,d,r.

**Dinamik:** Kullan,m,ndaki deneyimlere kar ,l,k devam eden sürekli bir evrim içinde olmal,d,r.

**Samimi Kullan,m:** Dinleyenlerce kolayca anla ,labilir ve kullan,-labilir.

**Dogmatik Olmayan Yap,:** Dil bilimsel, e itsel teori ya da uygulamalardan herhangi biri de i tirilemez yahut kapalı, bir yapıya sahip de ildir (CEF 2001). Görüldü ü üzere Çerçeve Metin'in amac, bireylere farklı dilleri ayn, standartta ö retmek, bu esnada da kullan,c,lara ve program haz,rılay,c,lar,na rehberlik etmektir.

Günümüzde modern dil ö retimi ve ö reniminde kullan,lmakta olan pek çok yöntem vard,r. Avrupa Konseyi, ö rencilerin ileti imsel gereksinimlerine ve söz konusu gereksinimlerini kar ,layacak ve ayn, zamanda ki iliklerine uygun yöntem ve malzeme kullan,m,n, mümkün k,lmaya dayanan bir yakla ,m, benimsemi tir (CEF 2001). Çerçeve Metin'deki benimsenmi yakla ,m, dil ö rencilerinin ve kullan,c,lar,n,n, yani özel bir durum yahut saha içerisinde görevleri olan ki ilerin dile bak, aç,s,n,n *sosyal bir arac,* oldu u eylem-yönelimli yakla ,md,r (CEF 2001). Eylem-yönelimli yakla ,m, ileti imsel bir izlençe önermektedir. 21. yüzy,lda sürekli hareket hâlinde olan insan,n do as,na ve ö renme

stiline uygun olan bu yakla ,m, becerilerin kazan,m,n,, genellikle eylem-  
lerle ve süreç boyunca meydana getirilen ürünlerle ölçmektedir.

Avrupa Konseyi'nin bu çe it bir çerçeve olu turmakla amac,, ku-  
sursuz tek bir dil anlay, , yaratmak olmad, , gibi, hiç kimsenin bir di e-  
rinin dilini anlamad, , çok dilli bir Babil Kulesi in a etmek de de ildir.  
Bunun tam tersine, farklı kültürlerden gelen topluluklar, ayn, i , e itim ve  
di er ortak payla ,m alanlar,nda bir araya geldiklerinde anlama ve anla -  
ma seviyesini en üst düzeye ç,karmakt,r.

## **1.2. Yurt D, ,nda Ya ayan Türk Çocuklar, ve Türkiye'nin E i- tim Politikas,**

E itim politikas,, bir toplumun ya da e itim kurumunun, istenen  
örgütün yayg,n ve örgün e itim amaçlar,na ula mas, için alaca , kararla-  
ra hukuksal bir temel olu turacak yarg,lar,n, kapsayan temel bir plan  
olarak tan,mılanmaktadır (Topsakal, 2003). Bu ba lamda Türkiye'nin yurt  
d, ,ndaki Türk çocuklar,n,n e itimiyle ilgili politikas,na da bir göz atmak  
gerekmektedir.

*öGenel olarak, e itimde f,rsat e itli inin sa lanmas,, özel olarak  
ise Türk çocuklar,na ana dili, kültür ve tarih e itimi verilmesi uyum aç,-  
s,ndan büyük önem ta ,maktadır. Vatanda lar,n küreselle en dünyada  
donan,ml, olmalar, için, hem Türkçeye hem de ya ad,klar, ülkenin diline  
ayn, derecede hâkim olmalar, arzu edilmektedir. Türkçe ana dili e itimi,  
vatanda lar,n ayn, zamanda bulduklar, ülkenin dillerini de daha iyi  
ö renmelerine yard,mc, olacaktır. Bu amaçla, Türkiye, ilgili ülke makam-  
lar,yla i birli iyle göç alan ülkelerdeki okullarda e itim vermek üzere  
Türkçe ana dili ve Türk kültürü ö retmenleri göndermektedir ö (MFA  
2009).*

D, leri Bakanl, , taraf,ndan haz,rılanan yurt d, ,ndaki Türk vatanda la-  
r,n,n e itimine yönelik bu bilgiye göre Türkçe ve Türk kültürü dersi,  
Türk ö retmenler taraf,ndan ve yetkili Türk kurumlar, nezdinde veril-  
mektedir.

*öTürkiye'nin göç alan ülkeler ile i birli inin temelinde; göçmen-  
lerin önce kendi kültürlerini iyi bilmeleri, ard,ndan içinde ya ad,klar,  
toplumla aralar,ndaki ileti im yoluyla, iki taraf,n da birbirini, kültürü,  
gelenekleri ve özellikleri ile zamanla kabul edip anlayaca , bir uyum an-  
lay, , yer almaktadır. Türkiye, bu anlay, çerçevesinde, Türk vatanda la-  
r,n, ve göç alan ülkeleri, kendi aralar,nda yeni ba lar kurmaya ve böyle-  
ce kültürel zenginli e sahip bir refah toplumu olu turmaya te vik etme-  
tedir. Türkiye, uyumu; Türk göçmenlerin anavatanlar,, ana dilleri ve öz  
kültürleriyle ba lar,n, korunurken bulduklar, ülkelerin sosyal, ekonomik,  
kültürel ve siyasi hayat,na aktif biçimde kat,lan, yasalara sayg,l,, mutlu,  
müreffeh ve ba ar,l, bireyler hâlinde ya amalar, olarak tan,mılanmakta-  
dır, rö (MFA 2009).*

D, leri Bakanl, ,n,n belirledi i bu amaçlar, Çerçeve Metinön de bireylerin kendi kültürlerinden ve sosyal miraslar,ndan haberdar olarak yeni dil ö renme vas,ta,yla farklı kültürlerle tan, ma, bu kültüre benli ini yitirmeden uyum sa lama anlay, ,yla aynı do rultudad,r; fakat amaç, belirten, yöntemi belirtmeyen bu aç,klama, Çerçeveönin belirledi i hedefler do rultusunda geli tirilmeye muhtaç görünmektedir.

Millî E itim Bakanl, ,n,n haz,rlam, oldu u öUzaktaki Yak,nlar,-m,zö projesi de yurt d, ,ndaki Türk çocuklar,na yönelik e itim politikalar, hakk,nda bilgi verecek niteliktedir. Bu proje kapsam,nda program ve ders kitaplar, haz,rlanarak yurt d, ,na giden kitlenin örgün e itim ihtiyacı, kar ,lamak amaçlanm, t,r.

### **1.3. Yurt D, ,ndaki Türk Çocuklar, çin Türkçe ve Türk Kültürü Ö retimi Program,**

Millî E itim Bakanl, ,n,n haz,rlam, oldu u öUzaktaki Yak,nlar,-m,zö projesi kapsam,nda 2006 y,l,nda haz,rlanan program güncellenmi ve kapsam, geni letilmi tir. Yeni hâliyle Program, Avrupa ülkelerinde ya ayan Türk çocuklar,n,n e itim ve ö retim faaliyetleri için kullan,l-maktad,r. Yurt d, ,nda ya ayan ve öAvrupal, Türklerö olarak nitelendirilen Türk vatandaşlar,n,n ço unlu u; kimlik bunal,m,, kültür çat, mas,, e itim sorunu ve sosyal sorunlar gibi birçok s,k,nt,yla kar , kar ,yad,r. Haz,rlanan program,n e itim sürecinde kendi alan,na giren ve özellikle e itsel/sosyal alanda görülen sorunlar,n çözümüne yard,mc, olacak nite-likte olmas, beklenmektedir.

2003/2004 y,l, verilerine göre, program temel al,narak i lenen Türk Dili ve Kültürü dersine devam eden ö rencilerin say,s, Almanyaöda 187.403 olarak belirtilmi tir (ÇSGB 2007: 35).<sup>3</sup> Söz konusu dersin içeri-şinde ana dilinin tekrar ö retimi de göz önüne al,nd, ,nda Programön oldukça büyük bir kitleye hitap etti i ve önemi görölmektedir. Türkçe ve Türk kültürü dersinin i lenmesinde yol gösterici niteli inde olan Programöda, Türkçe ve Türk kültürü, birbirinden ayrı,lmadan aynı düzlemde de erlendirilerek ve maddi, manevi kültür unsurlar, gözetilerek ö renciye verilmi tir. Program,n genel özellikleri u ekildedir:

- Kazan,malar a amal, olarak dört seviye grubuna göre (1-3, 4-5, 6-7, 8-10. s,n,flar) ele al,nm, ve s,ralanm, t,r; Kazan,malara yönelik etkinlik örnekleri ve aç,klamalara da program içerisinde yer verilmi tir.

- Program,n temel ald, , yakla ,mla ilgili net bir aç,klama programda yer almamaktad,r; fakat bilinenden bilinmeyene, yak,ndan uza a

<sup>3</sup> Çal, ma ve Sosyal Güvenlik Bakanl, ,ndan konuyla ilgili elde edilen son veriler kullan,lm, t,r.

hareket eden yöntem ve teknikler programda önerilmektedir. Aynı zamanda, kazanımların amaçlar olarak verildiğinin belirtilmesi, öğrenci merkezli ders öğretim tekniklerinin önerilmesi, öğrenci öğretmenin rehber görevini üstlendiği ders öğretim sürecinin temel alınması, yapılandırılması, yaklaşımla gerçekleştirilmektedir. Aynı zamanda, programda yer alan *Öğrencilerin birbirleriyle ve öğretmenleriyle sürekli iletişim içinde olmaları, ve etkinliklerin her amaçlarında katılımcı olarak yer almaları, programın uygulanması, açısından önemlidir* (MEB 2009: 8) ifadesi, yapılandırılması, yaklaşımına uygun bir ifadedir.

- Temel düzeyde eğitimci bilimden yararlanarak önemli görülen noktalar  $\sigma$  uyarı sembolüyle, dinlenecek/söylenecik müzik parçaları, da  $\sigma$  sembolüyle belirtilmiştir.

- Dilin değeri ve önemine ayrıntı olarak yer verilmesi ve dilin misyonu program içerisinde akademik boyutta tanımlanmıştır.

- Dil becerileri; dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma ekinde belirtilmiştir, dil bilgisi ise temel dil becerileri içerisinde yer almamıştır, diğer dil becerileri ile ilişkilendirilerek verilmiştir.

- Program, tek bir derse ait müstakil bir program özelliğinden yansımada, disiplinler arası ilişkiler fazladır; fakat birden fazla disiplinin bir arada tek bir programda yer alması, bir program görüntüsü sergilenmesine neden olmaktadır.

- Programda öğrenci öğretmenlerin seviyelerine yönelik olarak kullanılabilecek değerlendirme önerileri ve ölçme formları yer almamıştır, böylece 2006 Programında yer almayan değerlendirme kısmı, bir bakımdan telafi edilmiştir.

## 2. Yöntem

### 2.1. Araştırmanın Amacı,

Bu araştırmanın amacı, yurtdışındaki Türk çocuklara yönelik hazırlanan program ile Çerçeve Metnin keskin ve çelişkin noktalarını tespit etmektir. Araştırmada, aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. Yurtdışındaki Türk Çocuklar için Türkçe ve Türk Kültürü Öğretimi Programı ile Avrupa Dilleri Öğretimi Ortak Çerçeve Metni; amaçları, kazanımları, öğrenme-öğretim süreci ve değerlendirme bakımından örtüşmekte midir?

2. Program, Çerçeve'de belirtilen ve bir programda yer alması gereken temel özelliklere sahip midir?

3. Ana dili Türkçe olan fakat farklı, bir dil ortamında ya da ayan bireylere ana dilinin tekrar öğretiminde hangi yaklaşımlar, göz önüne alınmalıdır?

## 2.2. Araştırmanın Modeli

Yapılan çalışmada, betimsel bir araştırma niteliindedir. Betimsel araştırmalar, temelde örnekleme ve örnekleme bulma amaçlıdır (Borg-Gali 1989: 331'den Akt. Balç, 2001).

## 2.3. Verilerin Toplanması, ve Çözümlemesi

Programların karlılığı, değerlendirilmesi ve çözümlemesinde genel olarak dört açı göz önünde tutulmuştur: Hedef, içerik, öğrenme-öğretim süreci ve değerlendirme. Bu açıların yanı sıra Program ve Çerçevenin temel aldığı yaklaşımlar ile Çerçeve'de belirtilen program özellikleri de inceleme kapsamına alınmıştır.

## 2.4. Sınırlılıklar

Bu çalışmada, yurt dışındaki Türk çocukların Türkçe öğretimini amaçlayan 2009 yılı programı ve Avrupa Dilleri Öğretimi Ortak Çerçeve Metni ile sınırlanmıştır, daha önceki yıllarda Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan programlar inceleme kapsamına alınmamıştır.

## 3. Bulgular

### 3.1. Genel Yapılar ve Yaklaşımların Değerlendirilmesi

Programın öğrenme alanları, kazanımları, etkinlik örnekleri, ölçme ve değerlendirme ve açıklamalardan oluşmaktadır (MEB 2009). Avrupa Dilleri Öğretimi Ortak Çerçeve Metni'nin yapısına göre 9 ayrı bölümde incelenmektedir. Çerçeve'de benimsenmiş yaklaşım kabul edilen işlevsel-kavramsal yaklaşım ile söz konusu programda izleri görülen yapılandırmacı yaklaşım, birbirinden çok kesin çizgilerle ayrılmamakta ve her ikisi de öğrenen özerkliğine önem vermektedir. Yine de işlevsel-kavramsal yaklaşımın bireylere dil ile iletişim ve kavramsal boyutuyla vermeyi amaçladığı programda ise böyle bir ibare bulunmadığı belirtilmelidir.

İşlevsel/Kavramsal yaklaşımın daha net olarak göstermek amacıyla eğitim programlarında 2004'ten bu yana temel alınan yapılandırmacı yaklaşım ile karşılaştırmalı özellikleri tabloda görüldüğü gibidir (bkz. Tablo 1).

Yapılandırma, Yaklaşım	İlevsel/Kavramsal Yaklaşım
Örenme ve dil, iç içe geçmi kavramlardır ve uygulama süresince birlikte ele alınır.	Sözlü iletişim ve dil edinimi önplandır.
Uyarıcı-tepki ilişkisine de il, öğrenici ve bilginin yorumlanması, ilişkiyi dayandır.	Davranış, çeşitlilik, bilişsel araçlar, kuramlar, temel alınır.
Her dil becerisine ait yöntemin ve bireyin ihtiyaçlarına göre seçilecek yöntemin farklı olduğu kabul etmekle birlikte öğreticinin rehber, öğrencinin ise aktif katılımcı olduğu yöntem ve teknikler önplandır.	Durumun, öğretimin ve görevin içeriğine göre dilleri yöntem ve teknikler kullanılabılır.
Öğrenci merkezlidir, öğretmen ise eğitim ortamını düzenleyicisidir.	Konu ve öğrenci merkezli öğrenim temel alınır.
DeneySEL öğrenme vasıtasıyla bilgiyi yorumlayarak hayata geçirmek önemlidir.	Dilin ekil özelliklerinden ziyade kullanımı önemlidir.
Ölçü turmacılık temele alınır.	Ölçü turmacılıkla birlikte dillerlevsellik temel alınır.
Değerlendirme, öğrenim süreci ile iç içedir. Ürün odaklıdır.	Değerlendirme durağan değildir, sürekli. Ürün odaklıdır.
Öğretimden çok kullanılan yöntem önplandır.	Dilin hangi dillerde kullanıldığı, önplandır.
Yaklaşımına göre hazırlanan programlar, içeriği temalara bölmektedir.	Yaklaşımına göre hazırlanan programlarda günlük hayatla ilişkili 14 konu belirlenmiş ve her konu alanında bireyden beklenen yeterlikler belirtilmiştir (Demircan 2002:238).

**Tablo 1.** Yapılandırma, Yaklaşım ile İlevsel/Kavramsal Yaklaşımın Karşılaştırmalı Özellikleri

İlkeler bakımında iki metin ele alındığında keskin ve çelişkin noktalar daha net görülmektedir. Çerçeve üzerindeki ilk tartışma, çok dillilik ve dilsel farklılık, iletişim amacı üzerinedir. Bu anlamda gelir: Herhangi bir dilin öğrenimi ve öğretimi, eğitim sistemindeki diğer dillerin özelliklerine göre ve dil becerilerinin geliştirilmesi için uzun zamanda izledikleri çabaya göre ilerlemelidir (CEF 2001: 169). Bu açıdan Program ele alındığında programda yer alan öğrencinin imkânları kavrayan öğrenci, yabancı dilin dilini de kolay öğrenecektir (MEB 2009: 2). Öğrenci, bireyi çok dillilik yöneltmese de kendi dilinin kuralları içinde

kalmay,p ya am, oldu u çevrenin dilini daha kolay ve verimli ö renme-ye yöneltmesi bak,m,ndan birinci ilkeyle temel düzeyde paraleldir.

İkinci ilke, *özellikle okullarda de er etkinli i sistemi dü ünülmesi, gereksiz tekrarlardan kaç,n,lmas,, ekonomik ilerleme sa lanmas, ve dil bilimsel farklı,k özelli indeki becerilerin transfer edilebilmesi* üzerine kuruludur (CEF 2001: 169). Örne in, e itim sistemi kendi çal, malar,yla ö rencilerine iki yabancı dil ö renme imkân, verirse ve tercihî olarak üçüncü dilin ö renilmesini sa larsa, amaçlar ve seçilen dilin ö retimindeki izlenen yöntemin ayn, olmas,na gerek yoktur. Bu madde, daha önceki bölümde de i aret edilen noktay, hat,rlatmaktadır. Çerçeveye dayal, programlar, yöntemler ve teknikler bak,m,ndan yatay düzlemde birbirini takip etmek zorunlulu unda de ildir çünkü ayn, dil ailesine mensup dillerin bile de i kenli i birbirinden farklı,d,r. Yani farklı, yapıda ve farklı, kültürel özelliklere sahip diller, Çerçeve Metin taraf,ndan belirlenmi tek bir yöntem ya da tekni e ba l, kalmak zorunda de illerdir. Dolay,s,yla e itim durumlar,nda, imkân ve olas,l,klarda bir standart sa land, , takdirde programlar,n ayn, çerçeveye sistem olarak yakla t,r,lmas, yeterli olacaktır,r. Programın kazan,m, ö renme ö retme süreci, içerik ve de erlendirme bak,m,ndan çerçeveyle ayn, düzlemde gitmesi de il, bireye ve amaca ula mak için farklı, yollar önerse de temel bir standart sa layarak söz konusu amaca yönlendirmesi beklenmektedir. Bu amaçla Program; Çerçeve Metin temelinde hedefler, temel beceriler, yeterlilik seviyeleri, kazan,m,lar, temel dil becerileri, ö renme-ö retme süreci, çerçevenin temel ilkeleri ve ölçme de erlendirme ba l,klar, alt,nda incelenecektir.

### 3.2. Hedeflerin De erlendirilmesi

Programın hedefleri ile Çerçeve Metinın hedefleri, günlük hayata dili sokabilmeleri ve eylemi temele almalar, bak,m,ndan benzerlik gösterir. Çerçeve Metinöde yer alan *öHayatta derin ve geni bir anlay, ba , olu turmak ve di er toplumlar,n kültürel miraslar, hakk,nda dü ünebilme* (CEF 2001)ö ekindeki amaçtan hareketle, her iki program,n da dilin kültürel tabakas,n, göz önünde bulundurdu u söylenebilir. Amaçlar aç,s,ndan incelendi inde ise program,n amaçlar,n,n sadece Türkçe ile s,n,rl, olmad, , görülecektir; çünkü söz konusu program birkaç dersin içeri ini bünyesinde tutmaktadır.

*öKendi dilinin imkânlar,n, kavrayan ö renci, ya ad, , ülkenin dilini de kolay ö renecektir* ö (MEB 2009). Bu, sadece bir istek ya da öneri de ildir, ayn, zamanda dil ö reniminin temel kural,n, ifade eden bir gerçektir. Çerçeve Metin de ikinci dil ö renme boyutunu söz konusu programdaki gibi ele almaktadır.

### 3.3. Temel Becerilerin De erlendirilmesi

Programda yer alan temel beceriler, lköretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öretim Programında (MEB, 2006) belirtilenlerle aynı olmakla beraber, Sosyal Katılım becerisi de temel beceriler içerisine eklenmiştir. Dilin sosyal hayattaki önemi, toplumsal hayata duyarlı olma ve çevresindeki insanların sorunlarına olumlu yaklaşabilme yetisine sahip olabilmek için bu becerinin gelişmesi arttır; çünkü dil sadece okulda kullanılan bir ders aracıdır, aynı zamanda insanın sosyal hayatla baş kurmasıyla sağlayan bir köprüdür. Dilin sosyal yönüyle ilgili olarak Çerçeve Metininde de dil etkinlikleri, temel beceriler olarak gruplandırılmakla birlikte, kullanım alanına göre de alanlar başlanımlarıyla gruplandırılmıştır: Halk alanı, kişisel alan, mesleki alan ve mesleki alan (CEF 2001).

Halk alanı, sınırdan sosyal etkileşimlerle (medya etkileşimleri ve yönetim, halk servisleri, kültürel etkinlikler ve boş zaman etkinlikleri vb.) ile ilgili olan her şeyi kapsar. Kişisel alan, aile etkileşimlerini ve hem bireysel hem sosyal uygulamaları kapsar. Mesleki alan, her şeyin bireyin etkinlikleriyle ve kendi mesleğindeki uygulamadaki etkileşimleriyle ilgili olduğunu benimser. Etkinlik alanı, amaçlı özel bir bilgi ya da beceriyi başarmak olduğunu öğrenme/öğretme başlangıcıdır (CEF 2001). Dilin sosyal katımdaki önemi, hem çerçevede hem programda bu şekilde belirtilmiştir.

Temel becerilerin yanı sıra, Program içerisinde temel değerler de yer almaktadır. Vatansızlık, hoşgörü, farklılıklara saygı, duyarlılık, kültürel miras, yatmaya duyarlılık, misafirperverlik, dayanıklılık, sorumluluk, paylaşım, dürüstlük, yardımseverlik ve estetik duyarlılık şeklinde belirtilen temel değerler, programda kazanımlarla değerlendirilmiştir. Çerçeve Metin içerisinde de kültür başta olmak üzere diğer insani değerler ve aktarımların ön planda olduğunu görülmektedir. Bu değerler mevkiler olarak Kültürel Ortaklık Konseyi bünyesindeki Bakanlık Komitesinin ilkeleri arasında da yer almaktadır.

1. Avrupa'daki çeşitli dillerin zengin mirası, korunması ve geliştirilmesi gereken değerlerdir ve eğitimde başlıca amaç, bu farklılıkların bir engel olma durumundan çıkarılacak ortak bir anlayış ve zenginlik kaynağına hâline getirmek olacaktır.

2. Avrupa'daki modern diller hakkında bilgi edinilerek, farklı ana diller arasında etkileşim ve iletişimi kolaylaştırmak mümkün olacaktır ve Avrupa hareketliliğini, ortak anlayış ve birlikte çalışmaya geliştirmek de mümkün olacaktır. Ayrıca ön yargı ve ayrımcılığın üstünden gelmek de bu şekilde mümkün olacaktır.

3. Üye ülkeler, modern dil öğrenimi ve öğretimini ulusal olarak geli tirir ve uyarlarken sürerlikte olan ortak faaliyet ve ortak koordine ilkelere için uygun düzenlemeler yaparak Avrupa seviyesiyle bir noktada birle mede büyük başarı, gösterebilirler (CEF 2001). Bu temel ilkelere hareketle Bakanlık Komitesi, üye devletlere söz konusu derslerin aktarılması, konusunda destek vermeleri için çalışır, yapmaktadır.

### 3.4. Yeterlilik Seviyelerinin Değerlendirilmesi

Çerçeve Metin, dil bilme seviyelerini A1, A2, B1, B2, C1 ve C2 olarak gruplara ayırmakta, her seviyedeki öğrenciden farklı düzeyde yeterlilikler beklemektedir. Bu seviyelendirme yapıldığında ya da gruplar, de dil öğrencisinin dil hâkim olma düzeyi dikkate alınmaktadır. Fakat Program, öğrencileri dil bilme seviyelerine göre de il, örgün eğitimin öngördüğü seviyelerine göre ayırarak öğretim faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Oysaki her ikisi de 6. sınıfta olan iki çocuğun Türkçeye hâkimiyet düzeyleri, ailelerinde Türkçenin konumunun önceliğine, ana dilleriyle karışılmasına, ait oldukları sosyal topluluğun sosyo-kültürel özelliklerine ve diğer etkenlere göre de iliklik gösterilmektedir. Aynı sınıftaki iki öğrencinin Türkçeyi anlama ve anlatma düzeyleri bu anlamda farklılık gösterebilir. Sınıflar seviyelerine göre belirlenen kazanımlar 4 seviyeye (1-3. sınıflar, 4-5. sınıflar, 6-7. sınıflar ve 8-10. sınıflar) bölünerek verilmiştir; bu sınıflardır, hangi ülkenin eğitim sistemine yönelik olarak hazırlanmış, hakkında ise bilgi verilmemiştir.

### 3.5. Kazanımların Değerlendirilmesi

Program, kazanımların öğrencilere verilmesi konusunda öğrenci ihtiyaçları, göz önünde tutarak öğrenciye yönelik ilkesinden hareket etmektedir. Programda bulunan *ÖYİ içerisinde hangi konu ve kazanımlara yer verileceği öğretim yılına bağlı olarak zümre öğretmenleri tarafından bulunulan bölge ve okulun şartları, öğrencilerin ilgi, istek ve ihtiyaçları, göz önünde bulundurularak* belirlenir (MEB 2009: 2). *ö* ifadesinden de anlaşılacağı üzere kazanımlarda öğrencinin ve çevrenin temel alınması, seçmeli bir yöntem uygulanmaktadır. Çerçeve Metin de, kazanımların (yapılabilirlik ifadelerinin) öğrenciye aktarılması, konusunda esnek davranmakta, anahtar nokta gözden kaçırılmamak amacıyla verilen genel çerçeve ekseninde kazanımların genişletilebileceğini veya daraltılabileceğini belirtmektedir.

Programda, kazanımlar dil bilme seviyelerine göre de il, sınıflar seviyelerine göre sınıflandırılmıştır. 1, 2 ve 3. sınıflar, 4 ve 5. sınıflar, 6 ve 7. sınıflar, 8, 9 ve 10. sınıflar ekinde 4 grup oluşturulmuş ve kazanımlar bu gruplar içerisinde dağıtılmıştır. Buna göre 6. ve 7. sınıflarda toplam 7 amaç ve bu amaçlara yönelik 68 kazanım belirlenmiştir, bu kazanımların ve amaçların ait oldukları dil becerileri ise girişik olarak ele alınmıştır. Ör-

ne in *Okudu u metinle ilgili sorulara cevap verir, Tekrarlara yer vermeden konu ur/yazar, Okudu u metinle ilgili sorular sorar* (MEB 2009)ö ekindeki kazan,mlar, birden çok dil becerisini hedef alan kazan,mlard,r. Dolay,s,yla programdaki kazan,mlar,n birden çok beceriyi ayn, anda hedefledi i söylenebilmektedir. Bir dille ilk tan, ,lan a amalarda bu, ö -renciler için biraz korkutucu olsa da ilerleyen a amalarda tüm ö renme alanlar,n,n ili kilendirilmesi bak,m,ndan bu giri iklik önemlidir. Örne in, programda, *Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen ki ilerinin fiziksel ve ruhsal özelliklerini belirtir* (MEB 2009).ö ekinde belirtilen dinleme kazan,m,nda bireyden beklenen yeterlilikler, bir metni/ki iyi dinleme/izleme, fiziksel ve ruhsal özelliklerini anlama, bunlar, yaz,l, ya da sözlü olarak belirtme ekinde tan,mlanabilir.

Programda, birden çok beceri gerektiren kazan,mlar bulundu u gibi, bir kazan,m,n birden çok ba l,k alt,nda tekrar edildi i de görülmektedir. Örne in, *Bir etkinli in veya i in a amalar,n, anlatan yönergeleri uygular* (MEB 2009).ö ifadesi, hem dinleme hem okuma kazan,m, olarak farklı, s,n,flarda tekrar edilmektedir. Bu durum, Programın uygulanabilirli ini zorla t,rmaktadır.

Çerçeve Metinöde de örnekteki gibi iç içe geçmi kazan,mlar,n oldu u görülmektedir. Örne in, çerçevede yer alan,*Görsel destekleyicilerin yorumlanaca , yerlerde, TV haberleri ve kazalar gibi olaylar,n ana noktas,n, tan,malayabilir* (CEF 2001)ö ekinde ifade edilen kazan,m dikkate al,nd, ,nda, ö renciden bir televizyon haberini izlemesi/dinlemesi, olaylar,n ana noktas,n, sözlü ya da yaz,l, olarak tan,malayabilmesi beklenmektedir. Becerilerin giri ikli i ve birbiriyle ili kili olmas, bak,m,ndan Program ve Çerçeveöye yakla ,ld, ,nda her ikisinin de gerekti inde giri ik kazan,mlara yer verdi i görülmektedir. Ayn, zamanda Çerçeve Metinın kazan,mlar, seviye ba lam,nda net olarak göstermesi ile söz konusu program,n kazan,mlar, s,n,f ba lam,nda net olarak göstermesi, paralellik arz etmektedir.

Programda kazan,mlar,n, ö rencilerin geli im düzeyine göre 1. s,-n,ftan 10. s,n,fa do ru a amal, olarak verildi i (MEB 2009: 3) belirtilmektedir. Yap,land,rmac, yakla ,m,n da temel ilkelerinden biri olan bu ifadeye göre, her kazan,lan becerinin bir sonrakine temel olu turmas, ve becerinin zamanla geli mesi hedeflenmektedir. Fakat programda bu a amal, durumun bazen kazan,mlar,n de i ik s,n,f seviyelerinde aynen tekrar, ekinde kullan,ld, , görülmektedir. Örnek olarak, *Okudu u metni anlamaö* amac,na yönelik kazan,mlar,n büyük bir bölümü, 4 s,n,f seviyesinde de ayn, ekilde tekrar edilmi tir. Oysa yap,land,rmac, yakla ,m,n amac,n,n kazan,lan beceriyi tekrar etmek de il, beceriyi geli tirmek oldu u bilinmektedir. A a ,daki tabloda Programda yer alan okuma bece-

risine yönelik kazan,mlar,n bir k,sm,n,n s,n,f seviyelerine göre da ,l,m, Programdaki tekrar say,lar, esas al,narak verilmi tir (bkz. Tablo 2).

Kazan,m,n Ad,	SINIF SEV YELER									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. Okudu u metinle ilgili görselleri metinle ili kilendirir.	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
2. Okudu u metinde geçen bilmedi i kelimelerin anlamlar,n, tahmin eder/ ara t,r,r.	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
3. Okudu u metinde geçen olay,n yerini, zaman,n,, ah,s ve varl,k kadrosu-nu belirtir.	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
4. Okudu u metnin konusunu belirtir.	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
5. Okudu u metnin ana dü üncesini/ ana duygusunu belirtir.				X	X	X	X	X	X	X
6. Okuduklar,n, kendi cümleleri ile özetler.				X	X	X	X	X	X	X
7. Okuduklar, aras,nda neden sonuç ili kisi kurar.						X	X	X	X	X
8. Okuduklar,nda geçen ki ilerinin fiziksel ve ruhsal özelliklerini belirtir.						X	X	X	X	X
9. Okudu u metinde geçen millî ve evrensel kültür de erlerini fark eder.	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
10.Okudu u metne uygun ba ka bir ba l,k bulur.				X	X	X	X	X	X	X
11.Okudu u metinle ilgili sorulara cevap verir.	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
12.Okudu u metinle ilgili sorular sorar.				X	X	X	X	X	X	X
13.Okuduklar,yla ilgili kendi ya ant,s,n-dan ve günlük hayattan örnekler verir.				X	X	X	X	X	X	X
14. Bir etkinli in veya i in a amalar,n, anlatan yönergeleri uygular.				X	X	X	X	X	X	X
15.Okuduklar,na ili kin kar ,la t,r,malar yapar.						X	X	X	X	X
16.Okuduklar,n,n ba lang,ç, geli me ve sonuç bölümlerine ili kin tahminlerde bulunur.				X	X	X	X	X	X	X
17.Metindeki dü ünceler ile kendi dü ünceleri aras,ndaki benzerlik ve farklıklar, belirler.						X	X	X	X	X
18.Okuduklar,nda ortaya konulan sorunlar, belirler ve onlara farklı çözümler bulur.						X	X	X	X	X

**Tablo 2.** Okuma Kazan,mlar,n,n Bir K,sm,n,n S,n,f Seviyelerine Göre Da ,l,m,

Çerçeve Metinöde ve Programöda yer alan kazan,mlar,n birbirlerine tam olarak ayn, paralelde olmas, beklenemez; fakat bireyin günlük hayatta kullan,lan standart dille ba edebilmesi ve birey aç,s,ndan ö renilen dilin faydal, sonuçlar meydana getirmesi bak,m,ndan kesi en noktalar,n,n olmas,, bireyin kar ,la t, , sosyal durumlarda ve ö rendi i ikinci bir dilde ona yard,mc, olacakt,r. Bununla birlikte Çerçeve Metinödeki kazan,mlar daha çok önlemeö ve ösezmeö üzerine kuruluyken programdaki kazan,mlar,n öifade etmeö, ösoru sormaö ve öcevap verebilmeö üzerine kurulu oldu u görölmektedir.

### 3.6. Temel Dil Becerilerinin De erlendirilmesi

*öTürkçe dersinde kazand,r,lmas, amaçlanan dinleme/izleme, konu ma, okuma ve yazma becerileri aras,nda giri ik bir ili ki vard,r. Birbirleriyle ili kili bu becerilerin ö rencilere kazand,r,lmas, yan,nda, dilimizin kurallar, da uygulamal, olarak verilir (MEB, 2009: 4).ö*

ifadesi, ö renme alanlar,n,n birbirlerinden çok net çizgilerle ayr,lmad, ,-n, ve dil bilgisinin de bu temel dil becerileri vas,tas,yla bireye verilebilece i programda belirtilmi , dil bilgisi için ayr, bir de erlendirme ya da temel dil becerisi ba l, , aç,lmam, t,r. Dilin i levleri ve dü ünçeye hükmetti i anlay, ,ndan hareketle dilin kurallar,na uygun olarak ö retilmesi sa lan,r. Çerçeve Metinöde de dil becerileri dinleme, konu ma, okuma ve yazma ekleinde yer almakta, bunlara ek olarak dil bilgisine de hedef dilin özellikleri kapsam,nda yer verilece i belirtilmektedir. Ayn, zamanda konu ma alan,, üretimsel konu ma ve kar ,l,kl, konu ma olarak iki ayr, ba l,k alt,nda ele al,nmaktad,r. Programda ise bu ayr,m görölmemekte ve konu maya ait kazan,mlar tek bir ba l,k alt,nda ele al,nmaktad,r.

### 3.7. Ö renme-Ö retme Sürecinin De erlendirilmesi

Türkçe dersinin i leni i için Program, 2006 y,l, bask,s,nda a a ,-daki ablonu önermektedir.

- Haz,r,l,k
- Okuyal,m Anlayal,m
- Konu al,m
- Yazal,m
- Dil Bilgisi
- De erlendirme (MEB 2006).

Yenilenen bask,da ise örnek bir süreç önerilememektedir. Kazan,mlarda ifade edilen giri ik ve çok disiplinli ifadelerin aksine ders i leniinde becerilerin birbirinden tamamen ayr, ba l,klar alt,nda ele al,nd, ,

görülmektedir. Yine ders i leme sürecinde kullan,lacak metinlerle ilgili özellikler, Programda yer almaktadır. Çerçeve Metin ise, ö renme-ö retme sürecinde kullan,lacak metinlerin çe it ve özelliklerinin fazla olması, n, i levsel aç,dan ö rencilerin daha çok i ine yarayacağı, n, dü ü nerek çe itli metin türlerine yer verilebilece ini belirtmiştir. Çerçeveödeki kazan,m,lar incelendi inde ana amaçlardan birisinin bir metni anlama/kavrama/günlük hayatla ili kilendirme oldu u görülmektedir. Bu amaçla edebî metinlerin yan, s,ra kataloglar, duyurular, afi ler, yemek tarifleri, ilaç prospektüsleri vb. de metin olarak kullan,labilmektedir. Program ise metin türü konusunda net bilgi vermemekle beraber metinlerde bulunması, gereken özellikleri belirtmiştir. Programda yer alan *öMetinler kitapları, n yan, s,ra, ansiklopedi, ansiklopedik sözlük ve süreli yay, n,lardan da seçilmeli, ayr,ca ö rencileri söz konusu kaynaklara yönlendirici nitelikte olmalı,d,r* (MEB 2009: 8)ö ekindeki ifade, farklı, metin çe itlerinin kullan,labilece ini gösteren bir ifadedir.

Yöntem ve teknikler aç,s,ndan Program ele al,nd, ,nda esnek bir yapı, sergiledi i ve amaca uygun tüm yöntem ve teknikleri referans olarak gösterdi i görülmektedir. Programda yer alan:

*öİ Edinilen sonuçlar de erlendirilerek (varsa) gerçeğe tirilemeyen kazan,m,lar için ö retmen uygulad, , yöntem ve teknikleri gözden geçirmeli, gerekirse yeni e itsel önlemler almalı,d,r. Ayr,ca bu uygulamalar, ö rencilerin daha iyi ö renmelerine ve ne ö rendiklerinin fark,na varmalar,na da yard,mc, olmaktadır,r* (MEB 2009: 51) ve *öProgramda okuma becerisiyle, ö rencilerin günlük hayatları,nda kar ,la t,klar, yaz,l, metinleri do ru, ak,c, bir biçimde ve uygun yöntemleri kullanarak okuyabilmeleri, okudukları,n, de erlendirip ele tirel bir bak, aç,c,s,yla yorumlayabilmeleri ve okumay, al, kanl,k hâline getirebilmeleri amaçlanm, t,r.ö*(MEB 2009: 12-13).

ifadelerinden de anlaşıld, , üzere ö rencinin belirlenen amaçlara ulaşabilmesi için kullan,labilecek tüm yöntemlerin ö retmen tarafından tercih edilebilir oldu u belirtilmiştir. Çerçeveöde ise *öKullan,c,lar,n izleyece i amaçlar, ya da uygulayacağı, yöntemleri belirlemek Avrupa Ortak Ba vurru Metni'nin i levi de ildir.* (CEF 2001: 5)ö ifadesiyle Çerçeveö'nün yak,n amaçlar, içerisinde yöntem önerisinin olmad, , belirtilmiştir. Fakat bununla birlikte amaca ulaşmak amacıyla belirli yöntem önerileri sunar. Yöntem kullan,m, bak,m,ndan esnek olmaları, aç,s,ndan her iki metnin de benzerlik gösterdi i görülmektedir. Fakat Çerçeve Metin, Programödan farklı, olarak ö retmenlere hangi yöntemleri kullanmada esnek oldukları, hakk,nda da bilgi vermiştir.

Program, görünü olarak müstakil bir program izlenimi uyandırmamakta; Türkçe, Türk Tarihi, nk,lap Tarihi ve Atatürkçülük, Co rafya, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin tümünü bünyesinde toplamakta;

bu dersler de ayr, ba l,klar alt,nda ö renme alan, olarak tan,m,lanmakta-  
d,r. Oysa dil aktar,m,, ayn, zamanda kültür aktar,m,d,r. Çerçeve Metin de  
dili ön planda tuttu u kadar kültürü de ön planda tutmas, bak,m,ndan  
program,n kültür/dil ili kisini ayn, ba lamda incelemesi aç,s,ndan prog-  
ramla paralellik gösterir. Çerçeve Metinøde, kazan,m,n ve amac,n içeri i-  
ne göre görevler ve ödevler de i iklik gösterebilmektedir. Programøda da  
etkinliklerin planlanmas,nda önemli olan faktörler, kazan,m içerikleriyle  
ö renci ilgi ve ihtiyaçlar, olarak belirtilmi tir.

Çerçeve Metin, dördüncü bölümün giri inde belirtildi i üzere tutar-  
lı, , tespit edilen her türlü yaz,l/sözlü materyali metin olarak kabul ede-  
bilmekte ve metin türü aç,s,ndan zengin seçenekler sunmaktad,r. Prog-  
ramda ise sözlü/yaz,l, metin ayr,m, yap,lmamakla beraber metinlerde  
bulunmas, gereken özelliklere yer verilmi tir. Okuma ve dinleme metin-  
lerinde bulunmas, gereken özellikler belirtilmekte birlikte ayr,ca metinle-  
rin Türk kültür öğelerini yans,t,r nitelikte olmas, gerekti i de program  
içerisinde gösterilmi tir.

### 3.8. Ölçme ve De erlendirme

E itim süreci; girdiler, süreç ve ç,kt,lardan olu an bir bütündür. Bu  
üç olu um, birlikte de erlendirmeyi meydana getirir. Dolay,s,yla de er-  
lendirme, e itim sisteminin önemli bir parças,d,r, yap,lan bir matematik  
i leminin sa lamas, gibi öneme sahip bir unsurdur. Çerçeve Metin, ö -  
renciyi de de erlendirme sürecine katan, çok yönlü de erlendirme yapan  
ve konunun niteli ine göre çe itli de erlendirme yöntem ve tekniklerinin  
kullan,lm,na imkân sa layan bir yap,ya sahiptir. Ayn, zamanda Çerçeve-  
veøde de erlendirme tan,lay,c,, biçimlendirici ve düzey belirleyici de er-  
lendirme olarak konu içeri ine göre gruplara ayr,lmaktad,r. Konunun,  
görevin ve içeri in özelli ine ba l, olarak de erlendirme unsurlar, çe it-  
lenebilmektedir (bkz. Tablo 3).

Ba ar, de erlendirme	Yeterlik de erlendirmesi
Norm dayan,kl, de erlendirme	Ölçüt dayan,kl, de erlendirme
Profesyonel (Tam) ö renme	Süreç boyunca ö renme
Devaml, de erlendirme	Belirlenmi de erlendirme noktalar,
Biçimlendirici de erlendirme	Özetleyici de erlendirme
Do rudan de erlendirme	Dolayl, de erlendirme
Performans de erlendirme	Bilgi de erlendirme
Öznel de erlendirme	Nesnel de erlendirme
Kontrol listesi s,n,fland,rma	Performans s,n,fland,rma

zlenim	Yönlendirilmi yarg,
Holistik de erlendirme	Analitik de erlendirme
Grup de erlendirme	Kategori de erlendirme
Ba kalan taraf,ndan de erlendirilme	Kendini de erlendirme

**Tablo 3.** Çerçeve Metin Kapsam,nda De erlendirme Çe itleri (CEF 2001:183)

De erlendirme, e itim sisteminin i lerli ini ölçebilmek için art olan bir unsurdur. Bunun yan, s,ra, yap,land,rnac, yakla ,m temelli haz,rlanan programlarda, ölçme-de erlendirme k,sm,, girdilerin ö renciye verilmesiyle ba layan ve son a amaya kadar ö renciyle birlikte ilerleyen bir süreçtir. Dolay,s,yla de erlendirmeyi içermeyen ve yap,land,rnac, yakla ,ma uygun haz,rlanan bir program, bir yönüyle eksik kalm, kabul edilebilir. 2006 y,l,nda yay,mlanan programda de erlendirme bölümü bulunmamakla beraber ders i leme süreci içerisinde de erlendirmeye yer verilmi tir. *Ö retmen, ö rencilerin s,n,f içi etkinliklere kat,l,m, gözlem yapma, ara t,rma, inceleme, sahip olduklar, ve sergiledikleri dü ünçe zenginlikleri, sorumluluk alma, ekip çal, malar,na yatk,nl,k, edindikleri bilgileri payla abilme, dört temel dil becerisini kullanabilme konular,nda eksiklikleri varsa bunlar,n giderilmesine yönelik etkinlikler yapmal,d,r* (MEB 2006).ö ekinde ifade edilen durum ile ders sonunda de erlendirmelerin etkinlikler yoluyla yap,labilece i belirtilmi tir. 2009 y,l,nda yay,mlanan programda ise öz de erlendirme formu, performans görevi, gözlem formu örnekleri ölçme arac, örnekleri olarak verilmi ; fakat de erlendirme k,sm, ö retmen yeterliliklerine b,rak,lm, t,r.

### 3.9. Çerçeve Metin’in Öngördü ü Özellikler Bak,m,ndan Program,n De erlendirilmesi

Çerçeve, programlar,n çok amaçl,, esnek, aç,k, dinamik, samimi olmas,n, ve dogmatik bir yap,ya sahip olmamas,n, önermektedir (CEF 2001). Çerçeve’nin öngördü ü özellikler bak,m,ndan program ele al,nd,- ,nda çok amaçl,,l,k ba lam,nda program,n yeterli oldu u ve hatta kapasitesini a abilecek derecede fazla amaca sahip oldu u görülmektedir. Burada, kapasite kavram,n,n program için hangi anlamda kullan,ld, ,n, aç,k-lamak gerekir: Program, 1. s,n,ftan 10. s,n,fa kadarki e itim süreci içerisinde yer alan iki dilli Türk çocuklar,na, ço unlukla devlet politikalar,ndan ötürü Türkçe dersinin zorunlu olmad, , okullarda haftal,k 5 saatlik ders süresinde Türkçe dâhil olmak üzere birden çok disiplini Türk çocuklar,na kavratmay, amaçlamaktad,r. Bu s,k, t,r,lm, l, ,n sebebi, ku kusuz program,n birden çok disiplini içerecek ekinde yap,land,r,lm, olmas,d,r.

Esneklik ve açıklık bakımından program, öğretmene ve öğrencilere görecelik ilkesini göz önüne aldığını, için de işlenebilir ve deşirilebilir bir yapı, sergilemektedir. Türk kültürü dersiyile ilgili açıklamalarda yer alan

*Öğkonular işlenirken kazanımlar esas alınır, öğrenci düzeyi ve ortam göz önünde bulundurulur (MEB 2009: 24) ve öğretilerinde hangi konu ve kazanımlara yer verileceğini öğretmenler tarafından bulunulan bölge ve okulun şartları, öğrencilerin ilgi, istek ve ihtiyaçları, göz önünde bulundurularak belirlenir (MEB 2009).*

ifadelerinden de bu anlaşılmaktadır.

Dinamiklik açısından program ele alındığında, Programın güncelenebilir bir yapıya sahip olduğunu görülmektedir; fakat bünyesinde meydana gelecek herhangi bir değişikliğin kurul kararına tabi olduğunu da göz önüne alınmalıdır. 1986 yılından bu yana MEB bünyesinde programın 4 defa değişikliğe uğraması, dinamik bir yapıya sahip olduğunu bir diler göstergesidir; fakat belirtildiği gibi bu güncellemelerin resmî olarak yapılması gerekmektedir.

Samimi kullanım ve dogmatik olmayan yapı bakımından Program incelendiğinde programın bazı kısımlarının öğrenciye ve çevreye görecelik ilkesiyle örtük olarak dogmatik bir yapı sergilemediği görülmüştür; fakat, kazanımların çeşitli sınıflarda aynı ifadeyle tekrar, öğrenme alanlarındaki ders işleme sürecindeki ayrımlar ve metinlerde bulunması gereken özellikler, dogmatik yapıya sahip olduğunu bir göstergesi kabul edilebilir. Buradan hareketle programın ilkeler bakımından dogmatik bir yapı sergilemediğini, fakat uygulama esnasında özellikle kazanımlarda dogmatik bir yapıya sahip olduğunu söylenebilir. Kullanım bakımından ise program öğretmen gözüyle incelendiğinde açık ve anlaşılır bir yapıya sahiptir. Fakat bir ölçme değerlendirme uzmanı, öğrenci ve araştırmacı açısından kullanım, lise, ancak bir uygulama çalışması sonucunda tespit edilebilecektir.

#### 4. Sonuç ve Öneriler

Program, kültürel unsurların aktarımını sağlayan Türkçe bilgisinin de öğrenciye tekrar aktarılması amaçları. Bu açıdan yapılan eylem, öğrencinin dile hâkim olma seviyesine göre deşirebilmekte, kimi zaman bir yabancıya Türkçe öğretiminde kullanılan yöntemlerden de yararlanılmaktadır. Dolayısıyla yurt dışında yaşayan Türk çocuklarına dil öğretimi verilirken yabancı dil öğretim yöntemleri hakkında da bilgi sahibi olmak gerekmektedir.

Avrupa Konseyi, konseye üye ülkeler arasında politik, toplumsal, kültürel ve uluslararası sorunları karışında ortak bir bakış açısı olmayı hedeflemektedir. Program, ana dili Türkçe olan; fakat yurt dışında yaşayan çocukların dil öğrenme amaçları, dolayısıyla olumsuz anlamda iki dillilik amaçlarına gelen

çocuklara Türkçe ö retmeyi amaçlamaktadır. Ortak Çerçeve Metni ise ikinci ve daha sonraki dillerin edinimine yönelik hazırlanmış bir programdır. Yine de, ana dilini konu alan Türk asıllı çocukların ana dillerini tekrardan ancak yabancı dil öğretim yöntemleriyle edinebilecekleri unutulmamalıdır. Bu nedenle, ana dili farklı ortak kullanılmayan dili de ilse, ancak ikinci dil mantığıyla öğretilenler için de ünülerek Çerçeve Metin ile Programın karışılması, değerlendirilmesi yapılmalıdır.

#### Program,

*Öğrencinin konu tuttuğu dil, önce ya da sonra da ya da ad, çevrenin dilidir. Bu nedenle, aynı sınıftaki öğrencilerin Türkçe anlama ve anlatma düzeyleri farklı olabilir. Böyle bir ortamda öğrencilerin, Türkçeyi kullanma düzeyleri özenle belirlenerek bireysel ve grup çalışmaları, yönlendirilmeleri gerekir* (MEB 2009: 4).

ekildeki ibaresiyle aynı sınıfta içerisindeki öğrencilerin seviyelerinin farklı olabileceğini kabul etmekte ve öğretimleri öğrencinin durumuna göre bireysel çalışmalara ve grup çalışmaları, yönlendirebileceğini belirtmektedir. Bundan ziyade, söz konusu dersin ders geçme sisteminde etkisi olmadıkça, da göz önüne alınarak öğrenciler dil bilme seviyelerine göre tekrar gruplandırılmaları, ve dersler bu şekilde öğrenmelidir.

Dil bilgisi olmaksızın bir dilin tam manasıyla içselleştirilmesi mümkün değildir. Dolayısıyla programda dil bilgisi kazanımları, *Özelliklerde ad ve eylemin yan, sıra sıfat, zamir, zarf, edat, bağlaç ve ünlemlere de yer verilmelidir* (MEB 2009: 4) gibi genel ifadelerle tanımlanmak yerine aynı ders içinde olduğu gibi bir bağlamda ele alınmalı, ve kazanımlar net çizgileriyle belirlenmelidir.

Etkinliklerde ve kazanımların verilmesinde yaparak öğrenmeden yararlanılmamalıdır. Bu şekilde dilin içselleştirilmesi kolaylaşacaktır. Yaparak öğrenme etkinliklerinde amaçları, daki amaçlar izlenebilir.

- Öğrencilere yapabilecekleri materyaller verilir.

- Öğrencilere grup hâlinde ya da bireysel çalışmalar, söylenerek ne kadar süreleri olduğu belirtilir ve öğrenciler serbest bırakılır.

- Belirlenen zaman sonunda öğrenciler durdurulur, birkaç bireysel cevap istenir, ilave olarak gönüllü cevaplar istenir, gerekliyse öğretim kendi düncenizi söyler ve öğretime devam eder (Felder-Brent 2003: 282).

Öğrencilerin günlük hayatta karşılaştıkları materyallerle ders içerisinde de karşılaşmalarını sağlamak için. Dolayısıyla günlük hayatta karşılaşılan televizyon ve radyo programları, anons ve uyarılar, ark-

lar, bilmeceler, al, veri listeleri vb. metin olarak program içerisinde yer almalı,d,r.

Asıl amaç ana dili becerisini kazandırmak oldu u için müstakil bir Türkçe program hazırlanmalı,, diğer dersler bağımsız bir disiplin olarak ele alınarak bu dersler arasında disiplinler arası ili ki kurulmalı,d,r.

Bireylerin dili etkin ve i levsel şekilde kavraması, amaçlanıyorsa dil öğreniminde iletişim ön plana çıkarılmalı i levsel/kavramsal yaklaşımla temel alınmalı,d,r. Bunun birey açısından birçok yarar vardır. Öncelikle bireyler, diğer dilleri de bu yaklaşımla göre öğreneceklerinden kavramlar, ortak kullanılabilir ve daha az zorlanarak dil öğrenebilirler. Ayrıca dil öğreniminde temel amaç ana dili kullanılmak oldu u düşünülürse söz konusu yaklaşımla ,n,i içeriğinin bu amaca hizmet etmekte oldu u görülecektir.

Değerlendirme, Çerçeve Metininde belirtildiği gibi konunun ve görevin içeriğine bağlı olarak çoklu unsurlarla yapılmalı,d,r.

Öğretim programları,, yurtdışındaki Türk çocukları,,n,n kendi kültür ve dillerine hakim olabilmeleri ve buldukları ülkeye uyum sağlayabilmeleri için çok önemlidir (Den 2009: 2). Yabancı bir kültürün içinde yaşamak, dil ve kültür edinimi açısından bir avantaj olabileceği gibi sistemli bir şekilde eğitim görülmeyen takdirde yavaş ve onarılmaz sonuçlar olan bir durum da yaratabilir. Aile ve toplum dilini bir arada kullanabilen çok dilli ve çok kültürlü bir Avrupa Türkleri toplumu yaratabilmek için, Çerçeve Metininde belirttiği gibi ders içerisinde kültür unsurları,, herhangi bir ideolojik kaygıtanmadan güncel bir şekilde öğrencilere verilmelidir.

Programları,, yaklaşımları ve çerçevelerin ötesinde, uygulayıcı ve aktarıcı öğretmen oldu u için, gerek yöntem kullanımı, gerek kültür aktarımında en büyük sorumluluğun öğretmene ait oldu u unutulmamalı,d,r.

## KAYNAKÇA

- AKSAN, Doğan (1982), *Her Yönüyle Dil*, Türk Dil Kurumu Yayınları,, Ankara.
- BALCI, Ali (2001), *Sosyal Bilimlerde Araştırma*, Pegem Yayınları,, Ankara.
- BAKAN, Özcan (2006), *Yabancı Dil Öğretimi İlkeleri ve Çözümler*, Multilingual Yayınları,, İstanbul.
- BRENT, Rebecca-Felder, Richard (2003), "Random Thoughts: Learning by Doing", *Chemical Engineering Education*, 37 (4), s. 282-283.
- CEF (Common European Framework) (2001), Council For Cultural Commission, *Common European Framework Of Reference For Language, Learning, Teaching, Assessment*, Cambridge University Press, Cambridge.
- CEFR (Common European Framework References) (2002), Council of Europe, *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment Case Studies*, Council of Europe, Strasbourg.

- CUMMINS, James (1979), "Linguistic Interdependence and the Educational Development of Bilingual Children", *Review of Educational Research*, Washington, s. 222-251.
- ÇSGB (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı) (2007), *Yurt Dışındaki Vatandaşlarımızın Yaşadıkları Sorunlar: 2005-2006 Raporu*, Yeniden Matbaa, Ankara.
- DEMİRCAN, Ömer (2002), *Yabancı Dil Öğretim Yöntemleri*, Der Yayınları, İstanbul.
- FELINOCCHI, M.-Brumfit, C. (1982), *The Functional-Notional Approach: from Theory to Practice*, Oxford University Press, New York.
- MFA, <http://www.mfa.gov.tr/yurtdisinda-yasayan-turklertr.mfa>, (son erişim 12.07.2009).
- LER, Esin (2000), *Avrupa Topluluğu'nun Dil Politikası, Ve Almanya'da Okula Giden Türk Asıllı Öğrencilerin Dil ve Öğretim Sorunları*, (Avrupa'da Yaşayan Türk Çocukları'nın Ana Dili Sorunları Toplantısı), TDK Yayınları, Ankara.
- KOCAMAN, Ahmet, (1983), "Yabancı Dil Öğretiminde Yeni Yönelimler", *Türk Dili Dil Öğretim Özel Sayısı*, S. 379-380, s. 117-134.
- MEB (2006), *Yurt Dışında Yaşayan Türk Çocukları İçin Türkçe ve Türk Kültürü Öğretimi Programı (1-10. Sınıflar)*, Devlet Kitapları, Basımevi, Ankara.
- MEB (2009) *Yurt Dışında Yaşayan Türk Çocukları İçin Türkçe ve Türk Kültürü Öğretimi Programı (1-10. Sınıflar)*, Devlet Kitapları, Basımevi, Ankara.
- EN, Ülker (2009), "Turkish And Turkish Culture Education Programs of Turkish Children Abroad During Adaptation Process", (Yayımlanmamış bildiri), *Second International Congress for European Turks, 14-16 May, 2009*, Belçika.
- ÖZDEMİR, Çatay (1988), *Federal Almanya'daki Türk Çocukları'nda Kişisel Dillilik ve Türkçe Öğretimi*, *Öğretimde Türkçe Öğretimi*, S. 1, s. 84-87.
- TOPSAKAL, Cem (2003), *Avrupa Birliği Eğitim Politikaları, ve Bu Politikalara Türk Eğitim Sisteminin Uyumu*. (Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul.
- UYSAL, Başak (2009), *Avrupa Dilleri Öğretimi Ortak Çerçeve Metni Doğrultusunda Türkçe Öğretimi Programları, ve Örnek Kitapları'nın Değerlendirilmesi*, (Abant İzzet Baysal Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bolu.